

IVAN IORDANOV ȘI ZHENYA ZHEKOVA, Catalogue of Medieval Seals at The Regional Historical Museum of Shumen, Shumen, 2007, 311 pagini, 685 figuri și 1 planșă la sfârșitul textului

Lucrarea de față, apărută în anul 2007, sub semnătura a doi marii arheologi și sigilografi bulgari, Ivan Iordanov și Zhenza Zhekova, reunește toate sigiliile aflate în patrimoniul Muzeului Regional de Istorie Shumen sau în cadrul unor colecții particulare ale unor persoane din orașul Șumen. Redactarea în limba engleză a acestei lucrări o face și mai accesibilă atât cunoscătorilor, cât și pasionaților de sigilografia bizantină.

Apărută cu ajutorul Muzeului Regional de Istorie Șumen, la care cei doi autori sunt angajați, lucrarea de față prezintă o bogată colecție de piese descoperite pe teritoriul Bulgariei, ce au aparținut perioadei primului țarat bulgar, precum și unei vaste perioade bizantine.

În introducere este prezentată pe scurt o istorie a muzeului, precum și a colecției de sigilii prezentate în cuprinsul cărții. Astfel aflăm că în colecția muzeului din Șumen se află și un număr de 776 de piese sigilare ce provin din perioada bizantină și medieval-bulgară, 84 de piese fiind atribuite primilor țari bulgari —primilor țari creștini și administrației bulgărești de la sud de Dunăre, restul de piese aparținând diferitelor personalități bizantine sau sunt piese cu caracter comercial.

Partea introductivă este urmată de o listă a abrevierilor și a lucrărilor citate, ce cuprinde un număr de cca. 80 de titluri. În general este vorba de lucrări cu caracter general cu privire la sigilografie. Din păcate multe lucrări și articole consacrate sigilografiei nu au fost utilizate sau citate ceea ce poate dăuna caracterului științific al lucrării. În acest sens amintesc numai faptul că deși Ion Barnea are un număr de peste 45 de articole și lucrări despre sigilografia bizantină nu este amintit în lucrarea de față decât cu un singur articol. Iar cazul lui Petre Diaconu este chiar mai

elocvent, el nefiind citat nici măcar o singură dată.

Partea întâi a catalogului este consacrată pieselor sigilografice bulgărești. Acestea sunt prezentate cronologic mergând din secolul al IX-lea până în secolul al XIV-lea. Aceste sigilii sunt în număr de 84 și au fost bătute de mai mulți țari bulgari sau de alte personaje din administrația bulgărească de la sud de Dunăre. Astfel un număr de trei piese sunt atribuite lui Boris/Mihail I (864–889), lui Simeon I (893–927) îi sunt atribuite un număr de două piese certe, alte 21 de piese fiind din aceeași perioadă dar mai greu de atribuit acestuia, iar lui Petru I (927–945) îi sunt atribuite cele mai multe plumburi de acest tip și anume 40 de piese (pe unele din aceste sigilii țarul bulgar apare reprezentat împreună cu personaje ce fac parte din familia acestuia). Restul pieselor aparțin fie aceluiași țari, dar nu au putut să fie atribuite în mod cert, fie altor personaje. Ultimele două piese din seria celor 84 sunt datate pentru secolele XIII–XIV. Aproximativ toate piesele provin din colecții particulare ce au fost donate muzeului și au fost descoperite în zona de nord-est a Bulgariei de astăzi, mai precis în municipalitățile Razgrad, Isperih, Preslav, Pliska etc.

De remarcat că un număr de patru piese prezintă legenda în limba bulgară, cu caractere chirilice, restul pieselor fiind scrise în limba greacă, limba oficială a Imperiului Bizantin, limbă ce era folosită cel mai probabil și la curtea țarilor bulgari.

Partea a doua este consacrată sigiliilor bizantine aflate în colecțiile muzeului din Șumen. Această a doua parte este împărțită la rândul ei în șase mari subcapitole.

Primul subcapitol intitulat *The Palace*, cuprinde sigiliile emise de oficialitățile palatine, de la împărat până la ultimul funcționar palatin.

În acest subcapitol sunt incluse un număr de 105 sigilii din care 31 aparțin unor împărași sau împărătese. Perioada de timp pe care se întind aceste sigilii este cuprinsă între secolele al VI-lea și al XIII-lea. De remarcat sunt sigiliile imperiale care în majoritate sunt sigilii cu caracter petiționar (au fost folosite la sigilarea corespondenței). Din păcate multe din aceste sigilii sunt doar amintite în lucrarea de față, ele fiind publicate sumar, lucru pe care îl constatăm la foarte multe dintre piesele incluse în lucrare. Pe lângă sigiliile ce au aparținut familiei imperiale, în acest subcapitol sunt prezentate și sigilii ce au aparținut unor funcționari civili (nr. 116–124) sau militari (nr. 125–132), precum și a unor personaje cu titluri oficiale ce erau asociate curții imperiale (nr. 133–189).

Cel de al doilea subcapitol, intitulat *Offices at the central departments of the Empire* cuprinde sigiliile ce au aparținut personajelor ce făceau parte din aparatul central al imperiului (cancelaria imperială). În această categorie de sigilii sunt incluse un număr de 70 de piese (nr. 190–260) și sunt împărțite pe 16 categorii – **a.** *asekretis* (nr. 190, 191), **b.** *mystikos* (nr. 192), **c.** *notarios – protonotarios* (nr. 193–196), **d.** *epi ton deeseon* (nr. 197), **e.** *genikos logothetes* (nr. 198–224), **f.** *logothetes tou dromou* (nr. 225–236), **g.** *logothetes tou stratiotikou* (nr. 237), **h.** *logothetes of the Agelai* (nr. 238–242), **i.** *imperial sakellarios* (nr. 243–245), **j.** *epi tou eidikou logou* (nr. 246 și 247), **k.** *imperial Vestiarian* (nr. 248–251), **l.** *komes tou stolou* (nr. 252), **m.** *eparchos* (nr. 253 și 254), **n.** *quaestor* (nr. 255 și 256), **o.** *megas chartoularios / chartoularios* (nr. 257–259) și **p.** *ek prosopou* (nr. 260). Aceste categorii reprezintă de fapt tot atâtea funcții administrative pe care le îndeplineau sau le dețineau cu titlu onorific personajele cărora le-au aparținut aceste sigilii.

Al treilea subcapitol, intitulat *Offices and departments at the Army* cuprinde sigiliile emise de persoane ce se ocupau de departamentele militare ale imperiului. În această categorie sunt incluse un număr de 14 piese. Noile departamente apar o dată cu Ioan Tzimiskes, care reorganizează imperiul atât în ceea ce privește administrația civilă, dar mai ales

în ceea ce privește administrația militară a Imperiului Bizantin. Reorganizarea militară era necesară o dată cu recucerirea fostelor provincii romano-bizantine ce fuseseră pierdute la începutul secolului al VII-lea, o dată cu pătrunderea în Europa a valurilor de populații migratoare. Aceste sigilii sunt împărțite și ele în șase categorii având la bază funcțiile pe care le dețineau personajele. Astfel aceste sunt **a.** *domestikos of the Schools* (nr. 261–267), **b.** *droungarios of the Ploimon* (nr. 268), **c.** *domestikos ton basilikon* (nr. 269), **d.** *taxiarches* (nr. 270–271), **e.** *topoteretes* (nr. 273), **f.** *chartoularios* (nr. 274).

Al patrulea subcapitol intitulat *Provincial Administration* este consacrat sigiliilor ce au aparținut persoanelor care făceau parte din administrația provincială, în speță celor ce erau conducătorii civili sau militari ai provinciilor bizantine. Subcapitolul este împărțit în două părți, prima parte (denumită *with toponyms*) cuprinde sigiliile cu toponimele provinciilor bizantine, iar cea de a doua parte (denumită *without toponyms*) cuprinde sigiliile fără toponimele provinciilor. În cadrul acestui capitol sunt clasificate un număr de 68 de sigilii (47 sigilii cu toponime și 21 sigilii fără toponime).

Al cincilea subcapitol, intitulat *Ecclesiastical Seals*, cuprinde sigiliile ce au aparținut unor personaje religioase, atât de la nivel central, cât și de la nivel local. Sunt prezentate în acest subcapitol un număr de opt sigilii ce au aparținut unor oficialități clericale de la Constantinopol (în prima parte a subcapitolului —denumită *office and titles in the capital Constantinople*) și un număr de 17 sigilii ce au aparținut unor fețe bisericești din cadrul provinciilor bizantine (în partea a doua a subcapitolului —denumită *dioceses and monasteries in the provinces*).

Cel de al șaselea subcapitol cuprinde sigiliile emise de persoane private și se intitulează *Seals of Private Persons*. Subcapitolul este împărțit în mai multe părți ce cuprind diferite tipuri de sigilii. Prima parte (denumită —*Patronymic Seals*) cuprinde un număr de 46 de sigilii patronimice, iar partea a doua (denumită —*Homonymics Seals*) cuprinde un număr de 24 de sigilii onomastice. O a

treia parte (denumită —*Seals with deciphered monograms*) a acestui subcapitol este dedicată sigiliilor monogramatice și cuprinde un număr de 70 de sigilii din care 40 sunt sigilii ale căror monograme au putut fi descifrate, iar 30 de sigilii cu monograme nedescifrabile. Ultima parte a subcapitolului (denumită —*Anonymous Seals*) cuprinde un număr de 24 de sigilii anonime. Datorită stării de degradare sau a faptului că acestea nu prezintă legendă nu au putut fi atribuite niciunui personaj.

Un număr de 117 sigilii nu au putut fi descifrate datorită deteriorării și au fost încadrate într-un subcapitol distinct denumit *Seals of incomplete text*, se analizează sigiliile cu text incomplet.

Partea a treia a catalogului cuprinde un număr de 11 sigilii ce nu sunt de proveniență bizantină, fiind sigilii ale unor personaje occidentale. Este vorba în general de sigilii datate după secolul al XIV-lea și sunt în general plumburi ce au sigilat corespondența între statele din vestul Europei și centre religioase din fostul Imperiu Bizantin.

Ultima parte, a patra, cuprinde sigilii în alb, precum și o matrită din bronz pentru confecționarea sigiliilor în alb.

Catalogul cuprinde și un Index ce face mai ușoară utilizarea acestuia, precum și o ilustrație cu toate piesele cuprinse în acest catalog. Lucrarea de față se încheie cu o planșă ce cuprinde un număr de 35 de monograme desenate, monograme întâlnite pe sigiliile analizate în această lucrare.

Din păcate lucrarea are și unele inexactități dar acestea se pot datora editorului și nu autorilor acestei lucrări. Printre aceste greșeli cea mai evidentă este faptul că ordinea cuprinsului prezintă unele inexactități față de lucrarea propriu zisă.

Una peste alta, lucrarea de față este un bun material pentru cei care se ocupă cu studierea sigiliilor aducând multe elemente noi, mai ales sigilii inedite, ce nu au mai fost publicate până acum. Unele dintre sigiliile prezentate în acest catalog aparțin unor personaje mai puțin cunoscute din sursele istorice, ceea ce contribuie la o mai bună înțelegere a istoriei Imperiului Bizantin.

Eugen Paraschiv-Grigore

EUGEN PARASCHIV-GRIGORE

Muzeul Național de Istorie a României,
Calea Victoriei, nr. 12, sector 3, 030026
București
para_eugen@yahoo.com